

**СЛОЖЕНИТЕ ИМЕНКИ
ВО МАКЕДОНСКИТЕ ЦРКОВНОСЛОВЕНСКИ ТЕКСТОВИ
(начинот на поврзување на нивните компоненти)**

Весна Костовска

*Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје,
Македонија*

Keywords: Old churchslavic language, compounds, nouns, interfixes, accretions

Summary: In the old Slavic Macedonian texts the compounds are lexical semantic units formed by amalgamation of two meaningful motivating grounds, and from the whole analyzed material, only three compounds are with three components.

Most numerous are the compounds whose components have an interfix. As linking elements occur the vocals –o- or –e-, where the dullness of the interfix –o- is much bigger in comparison with the interfix –e-. The existence of parallel examples of bonding vocals –e- and –o- indicates to generalization of –o- as a bonding vocal (*срѡдѣѡвѣдѣць / срѡдѣѡвѣдѣць · тѡсѡщѣнаѡвѣдѣць / тѡсѡщѣнаѡвѣдѣць*).

In the old Slavic Macedonian texts the components of the compounds are also without a bounding vocal. The accretions in the texts appear in a limited number, most of which as a first component contain case form, and some of them are formed by direct bonding of the two components. This type of compounds reflect the transitional period of the increase of the dullness of the amalgamation as a model of backformation.

Ексерпираниот материјал од македонските црковнословенски текстови покажа дека во категоријата на сложенките, именките и придавките се најзастапени. Но сепак, поголема бројност покажуваат придавките. Поголемиот број сложени именки претставуваат калки од грчкиот јазик. Со оглед на тоа дека калкирањето е еден вид позајмување од туѓ јазик, а позајмувањето пред сè подразбира преземање предмети и поими што се именуваат најчесто со именки, оттука произлегува и нивната поголемата застапеност во црковнословенските текстови. Исто така, во зависност од жанровската припадност на текстот, заради стилски потреби, се создаваат синонимни двокомпонентни лексеми на веќе постоечките поими именувани со сложенки. За усвојувањето на сложенките како зборообразувачки модел во црковнословенските текстови укажува и фактот дека нивната фреквентност се зголемува во помладите

библиски текстови, и тоа не само врз основа на калкирање, туку и како процес на создавање нови лексеми по моделот на калките од грчкиот јазик врз база на домашните зборообразувачки средства. Оваа тенденција е видлива и во рамките на сложените именки.

Сложенките претставуваат семантички лексички единици оформени со соединување на две полнозначни мотивирачки основи, а сосема ретки се случаите на сложенки создадени од три мотивирачки основи. Во целокупниот материјалот изделивме три трикомпонентни именки: **врззопжтотроудњикз** **gl hgorostratokopo-** и **патъдесатоначальникз** **penthkontarco-** во Кринскиот дамаскин, и **присноживоподатель** **apizwparoco-** во Загрепскиот триод. Овие сложенки, во посочените ракописи се употребени само во еден контекст. Грчките еквиваленти на словенските лексеми се исто така трикомпонентни и при преводот редоследот на компонентите е соодветен, што значи дека станува збор за вистински калки. Во овие случаи, станува збор за сложенки образувани во определен момент за задоволување на потребите на еден единствен контекст (т.н. окационализми) или претставуваат индивидуализми на пишувачот, па оттаму и нивната ограничена употреба само во конкретниот случај, поради што не ја прошируваат својата функционалност во други контексти и во други ракописи (Андријевска 2007:136).

Според структурата *најмногубројни се сложените именки чиш компонентите се поврзуваат со интрефикс* кој е формален показател на овој тип зборообразување.

Како сврзувачки елемент се јавуваат вокалите -о- или -е-. Вокалот -о- како интерфикс се јавува кај сложените именки чија прва компонента припаѓа на основите -о, -а, -ї, -у, -џ. Вокалот -е- се јавува како интерфикс по *j* или по палатален консонант. Фреквентноста на интерфиксот -о- е многу поголема во однос на интерфиксот -е- (**богатодавьць, бранънолюбьць, бѣсонимьць, гнѣвогубитель, грздогубитель, бѣньцѳносица, дарѳлюбьць, дѣньнопошѣе, канздиловзжигатель, корѣносѣкатель, ликостоѳяниѣ, листопадз, младѳзѣтательница, плинзтѳтворѣниѣ, подвѣгодавьць, похѳтолюбѣе, пѣшѣниѳодавьць, рѳтоборьць, смѣхѳтворѣниѣ, срамѳсловѣе, сзѣноположѣниѣ, троудѳлюбѣе, ѳумольстьць, хладѳдавица, хлѣбопѣчьница, хзѣтрословѣсьникз, цѣѣтоносѣе, цѣѣстокраситель, чѳсословьць, чрзѳнорѣзць, чрѣвообѣдѣниѣ, аззѣковрѣдѣе, жзѳрѣшитель**).

Бидејќи вокалот -е- како сврзувачки елемент се јавува поретко кај сложените именки, ќе ги наведеме сложените именки во македонските црковнословенски текстови, кои се образувани со овој интерфикс.

БОУЕСЛОВИЕ Les Krn; **БОУОСЛОВИЕ** Krn. Постоенето на паралелни примери со сврзувачки вокал -е- и -о- укажува на тенденцијата за обопштување на -о- како сврзувачки вокал. Примери од овој тип се среќаваат и кај следните сложенки: **СРЪДЪЦЕВЪДЪЦЪ** Apost Les, **СРЪДЪЦОВЪДЪЦЪ** Orb Les Krn; **ТЪСЖЩЕНАУАЛЪНИКЪ** Krn, **ТЪСЖЩОНАУАЛЪНИКЪ** Vtš Krn.

Во Станиславиот пролог паралелно со сложената именка **ЗНАМЕНОСЪЦЪ** се среќава и зборообразувачкиот синоним **ЗНАМЕНОНОСЪЦЪ**. Во својство на прва компонента, кај овие зборообразувачки синоними, во првиот случај соодветствува основата на номинативот, при што како сврзувачки елемент се јавува интерфиксот -е-, а во вториот случај првата компонента е со проширената основа со суфиксот -ен- од косите падежи (Вјалкина 1974:171). Но, е дискутабилно дали, во овој случај, се работи воопшто за сврзувачки елемент, бидејќи и во номинативната форма на првиот компонент (знама), фигурира формантот -е-, па за оваа сложенка може да се размислува дека влегува во рамките на срастенките.

ЛЪЖЕПРОРОКЪ Mkd Bon Dbm Jov Krp Karp се среќава формата **ЛЪЖИПРОРОКЪ**, која е срастенка, каде што првата компонента е придавка во сложена форма. Во ваквите случаи може да постои колебање дали станува збор за двокомпонентна лексема, но од друга страна, грчкиот еквивалент *ψευδοπροφήτης* упатува дека во голем процент се работи за калка од грчката сложенка. Истиот случај е регистриран и во примерите **ЛЪЖЕСЪВЪДЪТЕЛЪ** Dbm Jov Mkd Slep Karp и **ЛЪЖИСЪВЪДЪТЕЛЪ** Jov Karp Slep; **ЛЪЖЕХРИСТЪ** Mkd и **ЛЪЖИХРИСТЪ** Jov Dbm.

ОБЪЩЕНОЖИВЪЦЪ Stan; Во Станиславиот пролог се среќава и зборообразувачкиот синоним **ОБЪЩЕНЫНОЖИТЬЦЪ**. Во **ОБЪЩЕНОЖИВЪЦЪ** основата на првата компонента е придавка, а во **ОБЪЩЕНЫНОЖИТЬЦЪ** партицип (Вјалкина 1974:171). Со сврзувачки вокал -е- се и следниве сложенки: **БОУВОДА** Ev Ap Rdm Parim Bit Orb Hlud Vtš Stan Les Krn; **ВЪСЕВИДЪЦЪ** Vtš Stan; **ВЪСЕГОУБИТЕЛЪ** Slep Karp Vtš Stan; **ВЪСЕДРЪЖИТЕЛЪ** Ohr Str Karp Verk Bon Rdm Dčn Parim; **ВЪСЕДРЪЖЫЦЪ** Zag; **ВЪСЕДЪТЕЛЪ** Bit Zag Orb Hlud Vtš; **ВЪСЕЖИТЕЛЪ** Vtš; **ВЪСЕКРЪМИТЕЛЪ** Bit Zag; **ВЪСЕМЪЧИТЕЛЪ** Vtš;

ВЪСЕОРЖИЕ Zag; **ВЪСПЛОДИЕ** Vtš; **ВЪСЕСЛОВЕСИЕ** Hlud; **ВЪСЕСЪДЪТЕЛЪ** Hlud; **ВЪСЕСЪЖЕНИЕ** Mkd Les Vtš; **ВЪСЕЦАРИЦА** Vtš; **ВЪСЕЦАРЪ** Vtš; **ДОУШЕЛЮБИЕ** Stan; **ДОУШЕЛЮБЪЦЪ** Les; **КРАЕГРАНЕСЕ**, **КРАЕГРАНЕСИЕ** Vtš; **КРАЕОБРЪЗАНИЕ** Ohr Slep Karp Verk; **ЛИЦЕМЪРИЕ** Dbm Dbj Rad Krat Mkd Ap Pog Bon Bit Orb Hlud Stan Les Krn; **ЛИЦЕМЪРЪСТВИЕ** Rad; **ЛИЦЕМЪРЪСТВО** Rad Mkd Slep; **ЛЪЖЕАПОСТОЛЪ** Slep; **ЛЪЖЕСЛОВЕСЪНИКЪ** Ohr Slep Karp Verk; **ЛЪЖЕСЪВЪДЪНИЕ** Dbj Krat; **ЛЪЖЕСЪВЪДЪТЕЛЪСТВО** Jov Mkd; **МЪЖЕЛОЖЪНИКЪ** Slep; **МЪЖЕЛОЖЪЦЪ** Krn; **МЪЖЕЛЪСТЪЦЪ** Karp; **МЪЖЕЛЮБИЦА** Slep; **МЪЖЕОУБИЦА** Slep Karp; **НЕКРАЕОБРЪЗАНИЕ** Ohr Verk; **НЕЛИЦЕВЪРА** Karp; **НЕЛИЦЕМЪРИЕ** Les; **НИЩЕЛЮБИЕ** Karp Orb; **НИЩЕЛЮБЪЦЪ** Vtš Les; **ОГНЕОРЖЪНИКЪ** Orb; **ОГНЕСЛОУЖИТЕЛЪ** Stan; **ОТЪЦЕДОСАДИТЕЛЪ** Slep; **СКОЕПЛЕМЕНЪНИКЪ** Bit; **ТОУЖДЕПЛЕМЕНЪНИКЪ** Pog Bon; **ТЪЩЕГЛАШЕНИЕ** Ap; **ТЪЩЕСЛАБИЕ** Bit Orb Hlud Les.

Срастенки

Сложените именки се образуваат и со непосредно срастување, без присуство на интерфикс. Срастенките се јавуваат во ограничен број, од кои повеќето како прва компонента содржат падежна форма, а некои се образуваат со директно сврзување на двете компоненти. Овој тип сложеники го отсликуваат преодниот период на зголемување на фреквентоста на сложувањето како зборообразувачки модел. Особено показателни за овој факт се оние срастенки со падежна форма во првата компонента, кои не претставуваат калки од грчкиот јазик. Грчкиот еквивалент е прост збор (**ВРАТОУЧАДЪ** *ajdel fidou*”; **ПЪТЪШЪСТВИЕ** *odou*; **ВЕЛЪМЖА** / **ВЕЛЪМЖЪ** *μεγιστᾶνες, afcwn, δυνάστης*) или фраза (**ЗАКОНОУПРЪЖЕНИЕ** *ou' nomou thn metaqesin*; **ТРЪЕСТЪСТВО** *Triav fusei*; **ТРЪЕСТЪСТВО** *Triav fusei*).

Кај срастенките првата компонента може да биде во генитивна, во дативна, поретко во акузативна или во локативна падежна форма. Кај Цејтлин (Цејтлин 1986:216) за овие сложеники го среќаваме терминот „падежни сложеники“. Основата на првата компонента може да биде и глаголска или прилошка, а многу поретко заменска или бројна. Дел од ексцерпираниите срастенки ѝ припаѓаат на категоријата *hapaх legomena*, од кои лексемите **ВРАТОУЧАДЪ** (*братиучед*), **РОДОУНАЧАЛЪНИКЪ** (*родоначелник*) имаат свој континуант и во современиот македонски јазик.

Срастенки чијашто прва компонента е во падежна форма:

- во генитив:

ГРЪХЪПАДАНИЕ, ГРЪХЪОТЪПАДАНИЕ *παράπτωμα* во *ἄρεσ*, *ὀφρешување*; – *παράπτωμα*: **ГРЪХЪПАДАНИЕ** кто *разоумѣтъ ѿ тайныхъ моихъ шчисти ма* Ps18,13 *Воп* грѣхопаданиѣ *Рог*; велико бѣаше **ГРЪХЪОТЪПАДАНИЕ** жидовьско *comDt32,1/Ct Воп* грѣхопаданиѣ *Рог*. Првата компонента на оваа срстенка е генитивна множинска форма. За грчката сложенка *παράπτωμα* во ексцерпираниите текстови се среќаваат три зборообразувачки синонимни срстенки. Лексемите **ГРЪХЪПАДАНИЕ, ГРЪХЪОТЪПАДАНИЕ** се срстенки во кои првата компонента е именка во падежна форма. Во *Рог* и *Vtš* е засведочена сложенката со сврзувачки вокал -о- (**ГРЪХЪПАДАНИЕ**). Иако и грчкиот и словенскиот еквивалент се лексеми составени од два компоненти, се работи за делумно калкирање (се совпаѓа вториот компонент), додека првиот дел од грчкиот еквивалент има прилошко значење за разлика од словенскиот, кој ја содржи именката **ГРЪХЪ**. Малнар (Molnár 1985:65) за овој вид преведување го предлага терминот калка-неологизам: „преведувачот морал да образува нов збор со композиција или деривација, со цел да го преведе зборот од оригиналниот јазик, но новиот збор во јазикот примач не одговара на својот модел дел по дел иако моделот е репродуциран на изразито сликовит начин“.

ДЕСАТИГРАДЪ *Десеѿоѿрадие (Декаѿолис) обласѿ од десеѿѿ сојузнички ѿрадови во Палесеѿѿина*; – *Декаѿполис* : по немѿ идошѿ народи мнози ѿ галилеѿ и **ДЕСАТИГРАДЪ** Mt4,25 *Stam* **ДЕКАПОЛИ** *Rad*, **ДЕКАПОЛЪ** *Mkd*.

ЗАКОНАПИСАТЕЛЪ *законодавец*; – *πομοгаѿо*:- **ЗАКОНАПИСАТЕЛИ** новаго ѿ *сѿѿна* происхоѿѿаго и тобою проповѿдаѿма мѿѿли 26b5 *Vtš*

КОУРЪЗГЛАШЕНИЕ *ѿеѿе на (ѿрвиѿѿе) ѿеѿѿли*; – *ἀλεкторοφωνѿα*: бдите ѿбо не вѿсте когда гѿсподѿ домоу прѿидѿтъ *вѿѿѿѿ* или *вѿ* полоуѿноѿи или *вѿ* коуѿзгласѿѿѿ или *заѿѿѿѿѿѿ* Mt13,35 *Dbm*. Првата компонента на оваа срстенка е генитивна форма од именката коуѿѿ. Во Добрејшовото евангелие во истиот контекст е застапена формата **КОУѿРАГЛАШЕНИЕ**, каде што во првата компонента фигурира именката **КОУѿРА** е од среден род и компонентите се поврзани со директно срстувание. Во Радомировото и во Кратовското евангелие се јавува сложенката **КОУѿРОГЛАШЕНИЕ**, а во Мкедонското полукалката **АЛЕКТОРОГЛАШЕНИЕ**. Во современиот

македонски превод на Новиот завет (Свето писмо 1990:61) на местото на оваа сложенка стои синтагмата *петлите кога ќе пропеат*. Еквивалент на оваа сложенка, во современиот македонски јазик е лексемата *кукурурикање*.

ЛИХВЪИМЪНИКЪ (првата компонента соодветствува на генитивната форма во множина од именката *лихва*) *лакомец, користољубец*; – **pl eonekth-**: забавите рече смѣренѣж ѿ **ЛИХВЪИМЪНИКЪ** и хѣщѣникъ еда ѿко жидове ѡсѣѣдени бѣдете *comPs81,4Bon*.

Во истиот контекст, во коментарот на Погодиновиот псалтир се среќава сложенката **ЛИХОИМЪНИКЪ**. И во Карпинскиот апостол во еден контекст се среќава истата сложенка, чија прва компонента е прилог: *развращенихъ мира сега ни ЛИХОИМЪНИЦЪХЪ* понеже длъжни есте ѿ мира сега изыти 1С5,10 Кагр. За грчката сложенка **pl eonekth-** во: Охридскиот, Слепенскиот Струмичкиот Карпинскиот и Верковичевиот апостол, во коментарот на: Погодиновиот и Болоњскиот псалтир и во: Станиславовиот пролог и Лесновскиот паренезис како зборообразувачки синоним е заведочена и сложенката **ЛИХОИМЪЦЪ**: *горе ЛИХОИМЦЮ* ѿко бѣгѣтство вѣжить ѿ него и ѡгнь приметъ его 232v5Les; пра же имѣши къ нѣкоѣмоу **ЛИХОИМЦЮ** мжжюу иноу жєны 290r15 Stan.

- во датив:

БРАТОУУАДЪ *браѣучед, внук од браѣи*; – оубѣдѣѣѣ ѿко свѣтааго ксѣтъ **БРАТОУУАДЪ** 317v2Stan; кмазь во страны тож ѣмь **БРАТОУУАДА** его 317r26 Stan. Цејтлин (Цејтлин 1986:216) за оваа срасенка укажува дека е регистрирана на две места во Супрасалскиот кодекс наведувајќи го грчкиот еквивалент *ajdel fidou* кој е прост збор. Тоа значи дека не се работи за калка, и дека оваа сложенка му припаѓа на постариот лексички фонд.

ЖИВОТОУНАУАЛЪНИКЪ *тој што е почеток (причина) на животот*; – на дрѣво хрѣстѣа въздвигоше **ЖИВОТОУНАУАЛЪНИКА** съборъ безакони ѿоуденски блѣгѣдѣѣѣ вѣсе твари 152d25Viš. Во речникот на Бончев (Бончев 2002:171) е регистрирана сложенката *живонауалъникъ (ojzwarcikou)*.

ЗАКОНОУПРѢЛОЖЕННЕ *незаконско ѿосѣѣјување*; – *του ποτου την μεταγєsin*. всѣхъ во тѣх ѿпадѣ ѿкоже злѣдѣи иодѣ аже людемъ погыбѣль свѣтитѣлныхъ вождь и **ЗАКОНОУПРѢЛОЖЕННЕ** *comPs27,4Pog*. Во *comBon* во истиот контекст е засведочена сложенката со сврзувачки вокал

(законопрѣложение). Оваа лексема не е регистрирана во консултираните речници. **ЗАКОНОУПРѣЛОЖЕНИЕ** не е калка, затоа што е превод на грчката синтагма *tou nomou thn metaqesin*.

КЛАТѢПРѢСТЪПНИКЪ *κλειψοίτης* и *κλειψοίτης* лажно се колне; – *ἐπίορκος*: клеветникомъ лъжникомъ **КЛАТѢПРѢСТЪПНИКОМЪ** 1Т1,10 Slep. Во оваа сложенка при калкирањето дошло до замена на местото на компонентите. Грчкото *ἐπί* има многу значења, а едно од нив е и *против, спротивно*, а *οἴκο-* значи *заклетва*, што укажува дека се работи за послободен превод при предавањето на значењето на оваа лексема.

ПОЛОУДЪНИЕ *ἡλιδνε*; – *μεσημβρία* такожде и во некоемъ **ПОЛУДЪНИИ** како во тие дѣйствиѣтъ доуѣхове соPs 90,6Pog. Во истиот контекст, во коментарот на Погодиновиот псалтир се среќава зборобразувачкиот синоним **ПОЛОУДЪНИНА**. Формата **ПОЛОУ-** претставува стара генитивна и локативна форма од именката **ПОЛЪ** (Български етимологичен речник, IV).

РОДОУНАУЕЛНИКЪ *водач на човечкиот род*; и сѣпрѣстолны боугъ словко» шеновитни въсхотѣвъ **РОДОУНАУЕЛНИКА** по составоу того ис теѣѣ чѣстаа приеѣтъ 48с3 Vtš; лика мрауна **РОДОУНАУЕЛНИКА** въсхитити скврноу же всакоу шѣистити теарь 120с28 Vtš.

СТАЪПОУСТѢНА *тврдина, крейоси*; – *πυρροβάρης*: бѣди же миръ въ селѣ твоѣи и шбилиѣ въ **СТАЪПОУСТѢНАХЪ** твоихъ Ps121,7Bon Pog Dčn.

- во акузатив:

ЗАКОНАПРѢСТЪПЛЕНИЕ *престап, криење на законот*; – *paranomein*: егда имъ шѣѣаваше прѣжде **ЗАКОНАПРѢСТЪПЛЕНИЯ** ихъ» *tou paranomhsa-somBon* 55,9. Во соPog во истиот контекст се јавува сложенката со сврзувачки вокал -о- (законопрѣстѣпления). Во овој случај, при преводот на грчката сложенка дошло до замена на местата на компонентите.

МАТЕРЪДОСАДИТЕЛЪ *убиец на својата мајка*; – *μητραικῶν*: вѣдзи се ѣко праведноу законъ не лежитъ безаконнзимъ непокоривимъ и грѣшникомъ непрѣпкодоубнзимъ и скврзннзимъ оѣтъѣдосадителемъ и **МАТЕРЪДОСАДИТЕЛЕМЪ** мжеоубицем 1Т1,9 Slep. Првата компонента на оваа срстенка ја содржи акузативната форма во еднина од именката

МАТИ што се менува по деklinацијата на именките со основа на консонант. Оваа именка е една од двете именки од женски род што ѝ припаѓаат на оваа деklinација. Својата основа во косите падежи ја прошируваат со суфиксот *-er-*.

- во локатив:

Неколку именки во црковнословенските текстови во првиот дел го содржат предлогот **МЕЖДОУ**. Ќе ги наведеме подолу, со оглед на тоа што според етимологијата (Български етимологичен речник, III 1986:715) овој предлог е скаменета падежна форма во локатив двоина од **МЕЖДА**.

МЕЖДОУПЛЕЩЕ *їлєки, ѓорниої дел од ѓрбоїи; – та; метάφρενα*: крилѣ же вѣжи» правда и истина, **МЕЖДОУПЛЕЩЕ** же држава и сила comPs90,4Pog Bon.

МЕЖДОУРАМИ *їлєки, ѓорниої дел од ѓрбоїи; – та; метάφρενα*: ащепоспите междоу прѣдѣды крилѣ голѣби посребренѣ и **МЕЖДОУРАМИ** ѣго въ льщаниї златѣ Ps67,14 Pog Bon; голоуѣице же ѣлшмскаа **МЕЖДОУРАМИ** златосїающи 55a23Vtš.

МЕЖДОУРЪУИ nom. progr. loci *Mesopotamija*; – *Mesopotamian*: тѣмь въ **МЕЖДОУРЪУИ** проповѣда ѣу«ан»г«елине 249v5Stan; егдаже възврати са ѿ **МЕЖДОУРЪУІА** егдаже видѣ ішсїѣ гробъ рахилинь мѣл«ѣ»ре своеѣ текше и паде на гробѣ и въздѣвиже жрѣло свое съ слъзми и плака са 258r17Les; съшьдыи съ іаковомъ въ хараонь въ **МЕЖДОУРЪУІЕ** ѿнждоу же изыде авраамъ 257r1Les

МЕЖДОУЧАСНЕ *четири служби со молитви меѓу канонските служби (претставуваат продолжение на канонските служби):* имже г«оспод»а мѣл«л»остива себѣ сътворишѣ шви бо чѣсзи съ **МЕЖДУЧАСЕМЬ** поѣхѣ и съ молѣтвами 2v5 Rdm; и поѣм часове без **МЕЖДОУЧАСІА** глаголюще на кждо час троп«а»ре «Г» іакоже несты шви чан 93c31Vtš

Подолу ќе ги наведеме срастенките чии компоненти се директно поврзани:

- срастенки чија прва компонента е именска основа:

Веќе споменахме дека во Добрејшовото евангелие во истиот контекст е застапена формата **КОУРАГЛАШЕНИЕ**, каде што во првата

компонента фигурира именката **коура** од среден род и компонентите се поврзани со директно срасување.

ПЪТЪШЕСТВИЕ *патување*; – *обик*: како не шелџнисте са толика **ПЪТЪШЕСТВИА** въ далеуе прити 157г5Les. Првата компонента на оваа срастенка е именка со основа на -й-. Бројот на именки со ваква основа во старословенскиот јазик е мал. Во ексцерпираниот материјал, заради споредба ги изделивме и останатите сложени именки, коишто во првата компонента содржат именка со основа на -й- (**СЛАСТОЛЮБИЕ**, **СЛАСТОЛЮБИЦЪ**, **СТРАСТОГОУБИЦЪ**, **СТРАСТОДАВИЦЪ**, **СТРАСТОЛЮБИЕ**, **СТРАСТОЛЮБИЦЪ**, **СТРАСТОНОСИЦА**, **СТРАСТОНОСИЦЪ**, **СТРАСТОПОЛОЖИТЕЛЬ**, **СТРАСТОТРЪПИЦА**, **СТРАСТОТРЪПИЦЪ**, **ОГНЕСЛОУЖИТЕЛЬ**). Во сите случаи, со исклучок на двата примера (**ОГНЕСЛОУЖИТЕЛЬ**, **ПЪТЪШЕСТВИЕ**), како сврзувачки елемент се јавува вокалот -о-, што го потврдува фактот дека крајната согласка пред малиот *ер* била полумека (Вјалкина 1964:97).

Сложенката **ПЪТЪШЕСТВИЕ** не е калка, бидејќи грчкиот еквивалент на оваа сложенка е прост збор. Цејтлин (Цејтлин 1986:216) ја евидентира оваа сложенка во Супрасалскиот кодекс, наведувајќи го грчкиот еквивалент **ρογεῖν**, кој исто така е прост збор.

ЊГОДАХРАНИЛИЦЕ *колиба, ѓадарница*; – *ὁ πυροφυλάκιον*: ѓко ѓгодахранилице въ врьтоградѣ Is1,8 LobkI ѓвоцѓное хранѓлице Grig, ѓгода и хранилице Orb.

- срастенки чија прва компонента е придавска основа:

Првите компоненти на подолунаведените срастенки ја содржат сложената придавска промена.

КОЗЫРОГЪ *јарец (хороскопски знак)*; – *αιγυκερως*: въ зымѣ есѣт) козырогъ 16v3Kп; и жетва же имат лъвъ скорпѓа и **КОЗЫРОГЪ** 16v8Kп.

ЛЪЖИВРАТНА *лажни браќа*; – *yeudadel foi*: створиѣхъ пѣтемъ шествѓна множицеѣ вѣдзи въ рѣкаѣхъ. вѣдзи ѿ развонникъ.....вѣдзи въ **ЛЪЖИВРАТНЕ** ПС11,26 Ohr Karp.

ЛЪЖНОУЧИТЕЛЬ *лажен учийѓел*; – *ψευδοδιδάσκαλος*: бышж же и лъжипроѣроци въ людеѣхъ ѣко въ васъ вѣдѣтъ **ЛЪЖНОУЧИТЕЛЕ** 2P2,1 Karp Slep.

ЛЪЖИСЪВѢДѢТЕЛЪ лажен сведок; – *ψευδομαρτυ-*: обиджтѣ та ѣко пси мнози възпиахѣ цѣсарю за ланита ѣдарѣше възпрашаще тебе **ЛЪЖИСЪВѢДѢТЕЛИЕ** вса трпа и вса хота спкасстини *ψευδομαρτυς* 110v28Hlud.

- срастенки чија прва компонента е прилог:

ВЕЛЪЛѢПНЕ великолѣише; – *mega/oprereia*: слава и **ВЕЛЪЛѢПНЕ** бѣгоу давшомоу толико трѣпѣнїе 106r1Les; слава и **ВЕЛЪЛѢПНЕ** єдиномоу бѣгоу блѣгомоу и члѣвѣколѣбѣцоу подаважшомоу свое цѣсарство 149r4Les

ВЕЛЪЛѢПОТА, **ВЕЛЪЛѢПОТА** великолѣише, возвишеносїи; – *μεγαλοπρέπεια, εὐπρέπεια* (Ps 103,1Bon Pog, comBon Pog 103,1): ѣко възатѣ са **ВЕЛЪЛѢПОТА** твоѣ прѣвѣшь нѣвѣсь A2,36 Kapf Verk; **ВЕЛЪЛѢПОТѢ** бо цркѣвѣнїи красота христова comPs49,2 Pogл лѣпотѣ Bon; дадите славу богу на израили **ВЕЛЪЛѢПОТА** ѣго Ps67,35 Bonл велина лѣпота Дѣп; исповѣдание и **ВЕЛЪЛѢПОТА** дѣлѣ его Ps110,3 Bon Pog Rdm, велелѣпота Дѣп; тогда въ **ВЕЛЪЛѢПОТѢ** шелацит са ѣко лѣба шбрашениѣ члѣвѣче comPs103,1 Pog;

ВЕЛЪМЖА/ВЕЛЪМЖЪ велможа, ѣолемец, блаѣородник, власїеин; – *μεγιστᾶνες, αἰσιων, δυνάστης*: кѣ бо цѣсарѣ ли кѣ **ВЕЛЪМЖА** земнзїхъ приравнать са бѣзѣ (*δυνάστης*) comPs75,13 Bonл великѣ и велзмжа Pog; мноа велзмже величїатѣ са Pr8,16 Grig, вельмиже (sic) Lobk; Stan рѣче же фараонъ сънь свои прѣд иосїфомъ и прѣд вѣсѣми **ВЕЛЪМЖИ** своими 266r2 Les; възста бо **ВЕЛЪМОУЖ** нѣеманъ и поиде въз тырь кѣ пророкѣ елисѣ (*αἰσιων*)33v25Km. Сите три грчки паралели за срастенката вельмжѣ се прости зборови, што укажува на фактот дека во овој случај не се работи за калкирање и дека оваа сложенка му припаѓа на постариот лексички слој (види Цејтлин 1975:186).

ДОЛЪЛѢГАННЕ лежење или сїишење на земја; – : изьноурѣнѣ тѣло свое въздрѣжаниѣмъ многымъ и **ДОЛЪЛѢГАННЕМЪ** принать дѣвѣчобныа дары 78v21Stan; по семь хыжицѣ сътвори въ и прѣбываше въ пощени и **ДОЛЪЛѢГАНИ** и въ бѣдѣни 138r7Stan.

ДОМАЖИВЪЦЪ домородец, месно население; – *ἐντόπιος*: ми же домаживци не възити емѣ въ ерѣвѣлїемъ A21,12 Strл домашни Kapf. Грчката паралела е сложенка, меѓутоа преводот на компонентите не

соответствува на словенскиот превод (*ἐν* – *внатре*, *τόπιος* – *место*, *крај*).

ДОМАУАДЬЦЬ *роден во исти дом; – οἰκογενής*; и вси **ДОМАУАДЦИ** ἰωσήφοи и братѣа его и весь домъ шѣтѣца его и родъ и вси скоти его шсташъ въ земли гесемьстѣи 272v1Les. Во Лобковскиот паримејник (...и вси **ДОМОУАДЦИ** ἰωσήφοи Gn50,8) е заведочена и формата со сврзувачки вокал. Како синоними на домауадыць/домоуадыць во Григоровичевиот паримејник се јавуваат срастенките со прв копонент **АДЪ**–: **АДЪУАДИНЪ** и **АДЪУАДЬЦЬ** (понеже мнѣ не дасѣть сѣмене **АДЪУАДИНЪ** же мои наслѣдитъ ма Gn15,3; **АДЪУАДЕЦЪ** своихъ ·Т·и·и· Gn14,14). Во Григоровичевиот паримејник во еден контекст е употребена срастенката од женски род **АДЪУАДИНИ** (*ἡ οἰκογενής*): сѣиъ же масековъ **АДЪУАДИНЪ** моа сѣ дамаскъ елиозаръ Gn15,2 Grig.

ПАКЫБИТНѢ *преродба, обновен живои; – palligenesis*: въ **ПАКЫБИТНѢ** егда седееть сѣиъ ѹловѣѹскы на прѣстолѣ славы своеа седеете и вы Mt19,28 Mkd Jov Rad; оутѣшают се **ПАКИБИТѢМ** яко живоносною благагоудаѣть даеши 100d18Vtš; произыде **ПАКЫБИТІА** спасаеніе 122a18Vtš.

ПРѢДИВЪОБРАЖЕНІЕ *преобразување; –* : твоѣ **ПРѢДИВЪОБРАЖЕНІЕ** закланіе авраамъ христе егоже ради сѣиъа въ горѣ повиноче се 84c1Vtš.

ПРѢДИТЕУА *претходник, Преттеча, прекар за св. Јован Крстител;* – **prodigoto**–: [сѣвѣтилнече+ свѣтоу заре слѣиъцѣ **ПРѢДИТЕУКѢ**] словкоу дроуже женихоу прокоуе слоужы 112c19Vtš; яко ѹловѣкъ приде христе и рабскою крѣщеніе тышиши се приети благаже **ПРѢДИТЕУКѢ** роукѣ грѣх ради каших ѹловѣколюбе 118c21Vtš; слышавъ житие прокожа илиа и ишанка прѣдитеуа 244r7Stan; ѡ ѹчистото **ПРѢДИТЕУЕ** и съвселниче прѣсваѣтлаго доуха 54v11Les. Во Радомировиот и во Дечанскиот псалтир и во: Охридскиот, Слѣпченскиот, Струмичкиот, Карпинскиот и Верковичевиот апостол се срекава зборообразувачкиот синоним прѣдзтеуа.

ПРѢДЕВЪЗЛЕЖЕНІЕ/ПРѢДЕВЪЗЛѢГАНІЕ/ПРѢДЕВЪЗЛЕЖЕНІЕ
/прѣдѣсѣданіе седење (лежење) на трпеза; – πρωτοκλισία: лобать же **ПРѢДЕВЪЗЛЕЖЕНІА** на веуерѣхъ и **ПРѢДЕСѣДАНІА** на сѣиъмишихъ Mt23,6

69b17Rad прѣждевзлѣганиа Dbj, прѣждедѣганиа Hlud, прѣжедвзлѣганиа 158a14 Rad, възлеженіа Krat, прѣдвзлѣганиа Mkd.

ПРѢДЕЗЪВАНІЕ ѿочесна покана; – *πρωτοκλισία*: блудѣте са ѿ книжники хоташихъ възшеждахъ ходити и лубашихъ цѣлованиа на тръжишихъ и прѣдесѣданиа на своришихъ и **ПРѢДЕЗЪВАНІА** на вѣчерахъ L20,46 Rad прѣдзваниа Mkd.

СОУЕСЛОВІЕ празнословіе; – *metaiogia*: како глоумашъ ми са прѣидошъ дѣшніе мои како **СОУЕСЛОВІЕМЪ** расточихъ житіе мое I34гб Les.

СОУЕСЛОВО празнословіе; – *metaiogia*: ихъ же етери не оуѣинише оуклонишъ са въ **СОУЕСЛОВЕСА** 1Г 1,6 Карп.

СОУЕСЛОВЬНИКЪ празнословіе; – *metaiogo-*: сѣтъ бо мнози непокорни **СОУЕСЛОВЬНИЦИ** и оумолзстѣци Tt1,10 Slep.

- **срастенки чија прва компонента е број:**

ДЪВОВѢРІЕ безбожност; – *dussebeia*: житенска изъбави **ДЪВОВѢРІА** своимъ же ѣви людемъ ѣсть многолѣпнѣ и вѣрно впити слава силѣ твоєи 11r21Bit.

ДЪВОСЛОВЬЦЪ Двословецъ (*epiteta na papata Grigorij I 604g.*) ѣко божји свѣтилици пѣти да бѣдѣтъ въ **ДЪВОСЛОВЦЕМЪ** шблиставъшимъ 22b11 Orb.

Во македонските црковнословенски текстови евидентирани се и сложенките со сврзувачки вокал -e-: **ДЪВОВѢРІЕ** 11r21Bit, **ДЪВОЕДОУШІЕ** 109v25Krn, **ДЪВОЕЕСТЬСТВО** 89b33Vtš, **ДЪВОЕНАДЕСАТИЦА** 111c34Orb, 37v37Hlud, **ДЪВОЕНРАВІЕ** 67v9Krn, 132v16Krn, 215v13Krn, **ДЪВОЕОБРАЗІЕ** 215r8Krn, **ДЪВОЕСЛОВІЕ** 50r22Krn.

ЕДИНОРОДИТЕЛЪ единствен родител; – *monogenhthwr*: слава неизреченомъ ти мѣлѣсрдно спѣхсе нашъ **ЕДИНОРОДИТЕЛЪ** единоудна сѣдна штѣць единого свѣтъ ѿ свѣта сианне и единь единого бога и свѣлѣты дѣоуѣхъ господѣа господѣу единь сы 50r34Hlud

ПАТЬДЕСЕТНИКЪ педесетникъ (*кој им командува на ѿдесеѣи војници*); – *πεντηκόνταρχος*: штиметь штѣ нудѣа ... **ПАТЬДЕСАТЬНИКА** и дивна свѣтъника Is3,3 Lobk; шбличѣлѣ ѣси свѣщенники оуморилъ ѣси шгнь снѣвѣсѣ свель ѣси и **ПЕТЬДЕСЕТНИКА** два оуморилъ ѣси 197c23Vtš; ѣгда же посла ѣго цѣсѣарь жидовскыи аѣавъ къ свѣтѣоумѣ илии славноумѣ и

БЕЛИКОМОУ ДВА **ПЕТЬДЕСЕТНИКА** РЕШИ НМОУ СНИТИ СЪ ГОРЫ К НМОУ 66v11Stan.

ПАТЬДЕСАТЬНИЦА *педесейница*; – *πεντηκοστή*: ВЛАДЪБКА ВСТЪЕСКИМЪ ВЪ ЦРЪКВИ ПРЪДСТОЖ ПРАЗНИКОУ ПРЪПОЛОВИШОУ СА **ПАТЬДЕСАТНИЦЪ** ЧЕСНЪ ЕВРЕЖ СЛОВОМЪ ОБЛУЧЪЖ ИСТИННО 149r27Hud; МЫ ЖЕ ХРИСТИАНЕ НЕ ПРАЗДНИМЪ **ПЕТАДЕСЕТНИЦЪ** РАДИ СЕДМОУИСЛІЕ 128v7Kп.

ПРЪВОМЪУЧЕНИКЪ *првомаченик, сведок*; – *πρωτόμαρτυς*: ·кз· ПАМЕТ СВЪЛТЪАГО **ПРЪВОМЪУЧЕНИКА** СТЕФАНА 78v9 Verk] МЪУЧЕНИКА ОHR; МЪСАЦЪА ТОГЪО ·Б· ПРЪНЕСЕНИЕ МОЩЕМЪ СВЪЛТЪАГО **ПРЪВОМЪУЧЕНИКА** СТЕФАНА 291v19 Stan.

Во именките со прва компонента **три-**, таа има вистинско бројно значење што не е секогаш случај кога е во прашање компонентата **тръ-** (види подолу).

ТРИКРОВНИКЪ *тρείηи каи*; – *to:tristegon*: прѣклонъ сж ѿ сна спаде ѿ **ТРИКРОВНИКА** А 20,9 Ohr Slep Str] КРОВНИКА Кагр.

ТРИПЪСНЬЦЪ канон што не се состои од 8 или 9 песни туку од 3; – *τριψδιον*: тажѣ канон ... а триод где мѣ доиде пѣснь **ТРИПЪСНЬЦЪ** ·глас ·и· 29d30Orb. Во Орбелскиот триод, а и во Битолскиот се среќава и формата **ТРЪПЪСНЬЦЪ**: в втосъникъ Г· недѣла **ТРЪПЪСНЕЦЪ** глас ·а· 33r25 Bit; съ ермоуѣскомъ и свѣломъ емѣже естъ дѣнь а **ТРЪПЪСНЕЦЪ** на свое вѣрѣма и наѣдѣ пѣснь поемъ кондакъ 124c38Orb.

ТРИАЗЫЧУНИКЪ *кој признава само три јазика*; – : ·кы·нѣ разгнаныж

ТРИЖЪУНИКЪ рабы вашъ ходащъ по землѣмъ 86v8Bit; страсти спасныж приемъ ты христѣ и родъ чловѣчъскы ѿ страсти хота г·споди свободити новозванныж азыкы прогнавъ еретигы **ТРИЖЪУНИКЪ** по землѣмъ же и странамъ страсти приемлаще вѣши мѣлѣостиве 120c18Orb;

Компонентот **тръ-** во состав на срастенката може да има две значења:

а) вистинско бројно (**ТРЪБОЖСТВО, ТРЪЕСТЬСТВО, ТРЪПЪСНЬЦЪ**)

б) да дава стилска обоеност на вториот компонент, со значење – *повисок степен на манифестација* (**ТРЪВЪЗНЕНИЕ, ТРЪКЛЕТЪЦЪ**). Оваа тенденција повеќе е изразена кај сложените придавки.

ТРЪБОЖСТВО *Света Троица*; – : јако едно **ТРЪБОЖСТВО** все по единому лицу раздѣлно штыць и съвнъ и свѣаты доуѣхъ 20d16Orb

ТРЪВЛЕННИЕ – оваа срстенка е регистрирана кај Миклошич со грчката паралела **trikumia**, која значи 'третиот, т.е големиот бран': страсти ма и бѣрѣ лѣтаа **ТРЪВЛЕННА** прѣгрѣшенен в нечлани глѣбинѣ потопа ма спѣсе простри дрѣжавнож си десницеж marg104b3Orb; грѣховнѣа ма глѣбинѣ впадѣша **ТРЪВЛЕННЕ** трѣждает ма marg87b4Orb; свѣткителю нѣколае пристанище тихое въ неже прибѣгающе ѣже **ТРЪВЛЕНІИ** жѣтѣа одрѣжимѣ спѣсают се хрѣстѣа мѣоли даровати доуѣша нѣаши велію мѣлоѣсть 5c15Vtš.

ТРЪЕСТСТВО *Света Троица*; – *Tris fubei*: тебѣ кланѣем са штыче безначалное сѣшество хвалимъ б(е)значалнаго съвнѣа твоего доуѣха съврѣстна несоздан(на) јако единъ **ТРЪЕСТСТВОМЪ** богуъ 224d8Orb; тебѣ покланѣем се шче безначелнѣ соушеством поем безлѣтнагосъвнѣа твоего и штемъ безначелнаго доуѣхатвоего јако единого **ТРЪЕСТСТВОМЪ** бога 8a15Vtš. Грчката паралела, која одговара на срстенката во Орбелскиот триод, е фраза. Оваа срстенка не е регистрирана во консултираните речници што укажува на индивидуалниот креативен пристап при преведувањето.

ТРЪЗЖЕЗ *ѣризабно мѣиално оружје*; и подстлашж трѣнне и **ТРЪЗЖЕЗЫ** остры желѣзны и за патѣ днии съхранени бышж 187r33Stan.

ТРЪЗЖЕЦЬ *ѣризабно мѣиално оружје*; **ТРЪЗОУЕЦЫ** стрѣканѣемъ болоуѣами жилами бинѣмъ 46b37Vtš; бинѣмъ быскѣт ѿ него болоуѣами жилами и **ТРЪЗОУЕЦИ** острымѣи стрѣганъ быскѣт 43v11Stan.

ТРЪГОРЪ 'железно шило' спѣтѣ быбѣ и влачѣмъ быскѣт **ТРЪГОРИ** желѣзни 93r13Stan.

ТРЪКЛАТЬЦЬ *многу ѡлем ѣроклейник*; – *triskataratox*. што хытрости творить ш **ТРЪКЛЕТЦЬ** сзи геуѣргѣе вѣси ихъ видѣше 185r17Krn; потомъ глагола кз людемъ зрите ли прѣлѣзѣть ш мѣжѣе **ТРЪКЛЕТЦЬ** афанасѣа творѣе помощь единоравѣномѣ влѣхѣв геуѣргѣю • не подасѣть емѣ отравѣ сзмрѣтною и страдалною • нь јакоже ѣви се емѣ пауѣе же исцѣлѣтелнаа 187v10Krn

УЕТВОРОПѣСНЫЦЬ *чейворойеснец, чейширийеснец, канон од чейшири ѣесни*; – *tetrawdion*: поемъ канонъ •Г• свѣатомѣ дне того и за мрѣтвѣыхъ

ГЛАГОЛУ ПО -2- ПЪСНИ ТРИДА НА СВОЕ ВРЪМКА УЕТВОРОПЪСНЕЦЬ ГЛАГОС -2- ПЪСНИ -2- 98b12Orb; ПОЕМ -В- КАНОНА ПАРАКЛИТИК :- И СЕВЪТОМУ А УЕТВОРОПЪСНЕЦЬ - ПОЕМЪ ВЪ СВОЕ ВРЪМКА ГЛАГОС -И- ПЪСНИ -2- ЕРМОС 62b14Orb.

Во македонските црковнословенски текстови сложенките претставуваат семантички лексички единици оформени со соединување на две полнозначни мотивирачки основи, а од целокупниот ексцерпиран лексички материјал само 3 сложени именки се трикомпонентни. Најмногубројни се сложените именки чии компонентите се поврзуваат со интерфикс. Како сврзувачки елемент се јавуваат вокалите -о- или -е-, при што фреквентноста на интерфиксот -о- е многу поголема во однос на интерфиксот -е-. Постоенето на напоредни примери со сврзувачки вокал -е- и -о- укажува на тенденцијата за обопштување на -о- како сврзувачки вокал (СРЪДЪЦЕВЪДЪЦЬ/СРЪДЪЦОВЪДЪЦЬ; ТЪСЪЩЕНАУАЛЬНИКЪ/ТЪСЪЩОНАУАЛЬНИКЪ).

Компонентите кај сложенките се поврзуваат и без сврзувачки вокал. Срастенките во текстовите се јавуваат во ограничен број, од кои повеќето како прва компонента содржат падежна форма, а некои се образуваат со директно сврзување на двете компоненти. Овој тип сложенки го отсликуваат преодниот период на зголемување на фреквентноста на сложувањето како зборообразувачки модел.

Литература:

- Андрејевска. Наталија. 2009. *Зборообразувањето во Крнинскиот дамаскин*. Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“. Скопје
- Аргировски. Мито. (ред.). Андрејевска. Наталија. Гуркова Александра. 2003. *Речник на грчкоцрковнословенскиите лексички паралели*, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“. Скопје
- Велева. Славица. 2006. *Тенденции во зборообразувањето во македонскиот јазик*, Скопје
- Видоески. Божо. 1951. *За сложенките*, МЈ II 6. Скопје. 131-140
- Вялкина. Л. В. 1964. *Сложные слова в древнерусском языке в их отношении к языку греческого оригинала*. Исследования по исторической лексикологии древнерусского языка. Москва. 94-118
- Вялкина. Л. В. 1966. *Греческие параллели сложных слов в древнерусском языке XI-XIV вв.* Лексикология и словообразование древнерусского языка. Москва. 154-188
- Вялкина. Л. В. 1974. *Словообразовательная структура сложных слов в древнерусском языке XI-XIV вв.* Вопросы словообразования и лексикологии древнерусского языка. Москва. стр. 156-195.

- Јашар-Настева. Оливера. 2001. *Турскиите лексички елементи во македонскиот јазик* Скопје
- Конески. Кирил. 1995. *Зборообразувањето во современиот македонски јазик*. Скопје
- Марков. Борис. 1979. *Типови именски сложенки во современиот македонски јазик*. Предавања на XI Семинар по македонски јазик. Скопје. 45-60
- Марков. Борис. 1979. *Именски сложенки без составен вокал во македонскиот јазик*. Лзб. XXVI. 4. Скопје. 3-12
- Макаријовска. Лилјана. 2006. *За структурата на сложенките во македонските црковнословенски ракописи (XII-XVI)*. Славистички студии. Скопје. 121-128
- Макаријовска. Лилјана. 2009. *За сложенките во македонските средновековни ракописи (од структурен и семантички аспект)*. SLOVO. sv. 59. Загреб. 167-187
- Цейтлин. Р. М. 1977. *Лексика старославјанскогo языка. Опыт анализа мотивированных слов о данным древнеболгарских рукописей X-XI вв.* Москва 1977.
- Цейтлин. Р. М., *Лексика древнеболгарских рукописей X-XI вв.*, София 1986.
- Цейтлин. Р. М. 1996. *Сравнительная лексикология славянских языков X/XI-XIV/XV вв. Проблемы и методы*, Москва.
- Molnár. N. 1985. *The calques of greek origin in the most ancient old slavic gospel texts*. Budapest
- Turk.M. 2003. *Razumljivost stilske značajke kalkova*, Fluminesia, god. 15. br. 1. 9-24
- Turk M. Orašić M. 2010. *Kulturno-povijesni kontekst kalkiranja u hrvatskome jeziku*. Kroatologija 1. 300–315

Користени речници:

- Идекс кон речничкиот на македонскиот библиски ракописи*. 1985. Македонистика 4. Институт за македонски јазик. Скопје
- Български етимологичен речник*. 1971–2002. I–VI. София.
- Miklosich*. 1962-65. *Lexicon paleoslavenico-graeco-latinum emendatum auctum*
- Речник на црковнословенскиот јазик од македонска редакција*. 2006 т. I (Вовед. а-б). гл. уредник З. Рибарова, ред. Л. Макаријоска. З. Рибарова. Р. Угринова-Скаловска. (група автори). т. II. св. 8. св. 9. гл. уредник З. Рибарова, ред. Л. Макаријоска. З. Рибарова. Р. Угринова-Скаловска. Скопје
- Речник на црковнославјанскиот јазик*. 2002. Том I. А-О. Архимандрит д-р Атанасий Бончев. Народна библиотека „Св. Св. Кирил и Методиј“ София
- Словарь древнерусского языка*. 1989. Москва
- Slovník jazyka staroslověnského*. 1966-1997. Praha
- С. Сени. Грчко-хрватски рјечник*. 1988. Загреб 1988.
- Старославјанскиот словарь (по рукописам X-XI веков)*. 1994. „Русский язык“. Москва

Кратенки на користенит извори:

Apost	апостоли
Bit	Битолски триод XII в.
Bon	Болоњски псалтир XIII в.
Dbj	Добрејшово евангелие XIII в.
Dbm	Добромирово евангелие XII в.
Dčn	Дечански псалтир XIII-XIV в.
Evang	евангелија
Grig	Григоровичев паримејник XII-XIII в.
Hlud	Хлудов триод XIII в.
Jov	Евангелие на поп Јован XIII в.
Kap	Карпинско апостол XIV в.
Krat	Кратовско евангелие XIV в.
Krn	Крнински дамаскин XVI в.
Krp	Карпинско евангелие
Les	Лесновски паренезис 1353 г.
Lobk	Лобковски паримејник XIII-XIV в.
Mkd	Македонско евангелие XIV-XV в.
Ohr	Охридски апостол XII в.
Orb	Орбелски триод XIII в.
Pog	Поогодинов псалтир XIII в.
Rad	Радомирово евангелие XIII в.
Rdm	Радомиров псалтир XIII в.
Slep	Слепченски апостол XII в.
Stan	Станиславов пролог 1330 г.
Str	Струмички апостол XIII в.
Šaf	Шафариков триод XII-XIII в.
Verk	Верковичев апостол XIV в.
Vran	Вранешнички апостол XIII в.
Vtš	Ваташки минеј 1453 г.
Zag	Загребски триод XIII в.

При работата е користена картотеката на Одделението за историја на македонскиот јазик при Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје.

Во статијата се користени грчките извори што се цитирани во првата свеска од *Речникот на црковнословенскиот јазик од македонска редакција*, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје, 2000г.